

Körmöcbánya története

Körmöcbánya (szlovákul: Kremnica, németül: Kremnitz, latinul: Cremnicium) város Szlovákiában, a Besztercebányai kerület Garamszentkereszti járásában. Az egykori Magyar Királyság egyik legjelentősebb, aranybányászatáról nevezetes bányavárosa és pénzverőhelye.

Selmecebányától 40 km-re északra, a Bisztrica- és a Körmöc-patakok völgyében fekszik.

A várost sziléziai és türingiai német telepések alapították a 12. században. 1328-ban „Cremnychbana”, 1332-ben „Cremnic”, 1335-ben „Cremnech”, 1338-ban „Cremnuch”, 1343-ban „Crempnuch”, 1389-ben „Chrempnichya”, 1394-ben „Chrempnichya”, 1394-ben „Cremnicia”, 1476-ban „Krembnicia”, 1526-ban „Kremnica” alakban szerepel a korabeli forrásokban.

Károly Róbert 1328. november 17-én szabad királyi bányavárosi jogokkal látta el és megalapította pénzverdéjét. 1335-től itt verték a híres aranyforintot, mely körmöci dukátként is ismert volt. A város fontossága miatt mindig a királyok kegyeit élvezte. 1390-ben lakói mentesültek a vámoktól. 1425-ben hetivásárok tartására kapott jogot. Aranybányászatának fénykora a 14-15. századra esik. A 15. század közepén a város 9 városnegyedből állt, 250 házában 690 családban mintegy 3000 lakos élt. Évente már 14000 körmöci dukátot vertek itt.

1433-ban elfoglalták és kifosztották a husziták. 1449-ben Hunyadi János sikertelenül ostromolta, a várost ekkor már magas kőfal és vizesárok védte. 1462-ben békekötéssel szerezte vissza Mátyás király. A támadásokat később is könnyen kivédte, 1560-ban azonban tűzvész pusztította és a város harmada leégett. A 16. században elterjedt a reformáció, a visszatérítés a jezsuiták révén 1653-ban indult meg. 1604-ben Bocskai serege előtt először nem nyitott kaput, de 1605-ben mégis behódolt. Bethlen Gábort is beengedte falai közé.

1652-ben papírgyárat alapítottak itt. A város 1696 és 1788 között országos vásártartási jogot élvezett. 1715-ben 474 adózó polgár és 193 zsellércsalád lakta; közülük 390 bányász, a többiek nagyrészt kézművesek voltak. 1767-ben bányáiban összesen 1299 bányász dolgozott. 1787-ben Körmöcbányának 509 háza volt, 1152 családdal és 5147 lakossal. 1828-ban 538 házában 4944 lakos élt. 1849-ben a téli hadjárat során határában ütközött meg Görgey a császáriakkal, majd egy bányaatjárón tört át Besztercebánya felé. Védműveit jórészt 1872 körül bontották le. A városba vezető vasútvonal 1869 és 1872 között épült. A század vége felé egymás után épültek gyárai és üzemei.

Borovszky monográfiásorozatának Bars vármegyét tárgyaló része szerint (részletek): „Mikor Róbert Károly 1342-ben a körmöczi kamarát Lipót várnagynak bérbe adta, ezt a kamarát az illető oklevélben ősréginek nevezi, a mi bizonyosságul szolgál arra, hogy Körmöcbánya már a tatárjárás előtt fennállott. [...] Hogy Körmöcbánya ebben a korban már tekintélyes község volt, nemcsak egykorú épületei mutatják, hanem az akkori oklevelek is. A bányászatot már többé nem a mostani város területén, hanem az északnyugat felé fekvő hegységben folytatták és a XIV. század második felében már oly mélyre hatoltak, hogy az első altárnát kénytelenek voltak megnyitni. A bánya-malmok egy része Alsó-Turcsek határában volt elhelyezve mindaddig, míg Körmöcbánya a Vág medréhez tartozó túróczi patakot a vízválasztón át ide vezette, a melylyel, – tekintve az akkori mérnöki eszközök tökéletlenségét – a XIV. században valódi technikai csodát végzett. [...] A város magva, a belváros, a kékelői Stósz-hegynek délfelé kinyúló alján terül el, ott, a hol a már neugrundival egyesült régi altgrundi völgy a zólyomi völgygyel találkozik. Hajdanta, a tatárjárás után, fapalánkkal volt körülveve, a XV. század huszas és harminczas éveitől kezdve pedig, eredetileg 12 méter magas, erős

körfal vette körül, melynek maradványai részben ma is fennállanak. E védő fal megerősítésére két hatalmas kapu és kilencz bástya szolgált. A XVIII. században még egy harmadik kaput, az ú. n. Thürl-t is felépítették, mely azonban az 1880-iki talajsüppedésnek lett az áldozata. A felső kapu, melyet már 1872-ben – állítólag forgalmi szempontból – lebontottak, 25 méter magas és kétemeletes volt. Falainak vastagsága földszinten 2·1 méter, a második emeleten még mindig 1 méter volt, melléképületei pedig az 1880-ban és az arra következő években a kibővített pénzverőnek adtak helyet. A felső kapu épületeinek csoportjához tartozott és északi bejárata volt az a díszkapu is, a melyet Mária Terézia tiszteletére, vagyis körmöczbányai tartózkodásának emlékére, 1751-ben szilárd anyagból emeltek és a XIX. század hatvanas éveiben leromboltak. E díszkapunak feliratokkal ellátott kődarabjai a felső utcából jövő patak partfalának alapzatául használtattak fel, a domború képekkel ellátott két kőtábla pedig most is ott van befalazva, a hol azelőtt maga a felső kapu állott. A kettős alsó kapunak belső, a hajdani felső kapuval minden tekintetben megegyező tornya, 1428-ban épült és ma is eredeti alakjában áll fenn. Valóban érdekes épület a maga nemében. A külső torony 1539-ben keletkezett, midőn az 1537-ik évi konfederáció meggyűlöltetésére a körmöcziek a vágbesztercei Podmaniczky, a murányi Bassó rablósoldosai és a török portyázó csapatok elleni küzdelemre készültek. E csinos, a belső toronynál valamivel alacsonyabb, de szintén igen erős épületet, I. Ferdinánd király és neje Anna kőből faragott medaillon-képei díszítik. A kapu keleti oldalán lehelyezett két kőtábla az alsó kapu előtti szintén 1751-ben felállított és 1849-ben lerombolt díszkapu díszítményeihez tartozott. A most a városi múzeumban elhelyezett bányász-szobor, valamint a császári korona maradványai szintén e díszkapuhoz tartoztak. Az alsó kapu előtt a körmöcz patak egyik ága folyik, mely most be van boltozva. Mikor még a patak szabadon folyt, a kaput felvonó híddal zárták el. Az 1550-ben, Guglinger Farkas bírósága idejében készült függő kapu-lakatot, valamint a felső kapunak ép olyan és ugyanabból a korból való lakatját most a városi múzeumban őrzik. Az ugyanott elhelyezett közös lakat-kulcsot hajdan a város birája őrizte éjszakán át és a bíró tudta és beleegyezése nélkül senki sem jöhetett a városba és távozhatott onnan. A belváros északi részén, a főtér fölött, 38 méterre kimagasló meredek dombon, áll a körmöcz vár. Kettős, erős és magas – 1901-ben részben átalakított – védő fal környezi, öt hatalmas bástyával, melyek közül kettőt már leromboltak. A vártér közepén álló főépület a már 1491-ben renovált gótikus templom, melyet 1884-ben 80,000 forintnyi költséggel újra helyreállítottak s azóta ismét plébánia-templomul szolgál. Hajdan nagy-, vagy felső templomnak nevezték."^[2]

1920-ig Bars vármegye Garamszentkereszt-i járásához tartozott.

Testvérvárosa Várpalota

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Körmöcbánya>